

Szigorlati tételek vázlata

(CSAK VÁZLAT!!!-azaz ennél több kell a vizsgán!)

1. A pátriárkák kora I.

A.) Az elhívás oka: Zsolt. 37:5 a bűn megsokasodása --- ebből következően Isten kiválaszt előbb egyeseket, hogy őt képviseljék (őstörténet és pátriárkák kora), később egy egész népet nevel ki (Ésa. 5.fejezet a nemes szőlővessző hasonlata). Miben áll tehát a zsidó nép különlegessége? Válasz Róm. 3:1-2.

Miért pont Ábrahám? Jak. 2:23 – Isten „barátja” volt

B.) Ábrahám élettörténete tanulságokkal:

Pozitív jellemtulajdonságai:

- Hitbeli döntése Ur és szűkebb családjára elhagyásáról, valamint Kánaánba költözéséről (I. Móz.12.1-3, vö. Zsid.11:8). „Cserében” Isten földet, nagy nemzetséget és áldást ígér neki. Utóbbi ígéret Krisztusra is vonatkozik.
- Viszonyulása Lóthoz
- Vendégszeretet
- Közbenjárása Szodoma-Gomoráért
- Életének áldása mindenki előtt nyilvánvaló (pl. I.Móz.21:22, I.Móz.23:6)
- A hit továbbadása nemzetségében
- Izsák feláldozásának szándéka (I. Móz.22. fej. vö. Zsid.11:19)

Negatív események

- Felesége letagadása kétszer is (I.Móz.12. és 20. fejezet)
- Hágár feleségül vétele (korszokás)---Izmael születése, ami következményeiben máig kihat (I.Móz.16:12)

Összességében hitbeli példakép az Újszövetségben is: Jézus visszahivatkozása (Ján.8:56), Pál szavai (Róm.4.18-22)

C.) A káldeai Úr, Hammurapi törvényoszlopa, Beni-Hasszán-i leletek – tudj mindegyikről mondani legalább 5-10 mondatot.

2. Pátriárkák kora II.

A.) A pátriárkák elhívásának oka: lásd az 1. tétel A.) részét

B.) Jákob

- Csalás és becsapottság életsorsa
- nevének jelentése, születése körülményei (prófécia arról, hogy ő lesz a „nagyobb”)
- Izsák és Rebeka hibája a gyereknevelésben: „kedvenc” gyerek
- Jákob és Ézsau eltérő jelleme: az egy tál lencse esete
- Az elsőszülöttségi áldás: ki miben hibázott? (Mindenkinek hibázott, a következmények beláthatatlanok, a család szétesik)
- Jákobot Isten megerősíti. Harránba megy Lábánhoz, ahol kétszeresen is becsapják: a feleségével és a munkája-vagyona kapcsán
- Csalással távozik Lábántól
- Csalással próbálja bosszúszomjas testvérét, Ézsaut megnyerni
- NÉV- ÉS JELLEMVÁLTOZÁS: Jabbok réve lelki és fizikai küzdelme, Jákob Izraellé válik

- Jákobot azonban ezután is becsapják: saját fiai József halálával
- Feloldást élete utolsó éveiben talál: amikor családjával együtt beköltözik Egyiptom földjére (I.Móz.47:9) Az én bujdosásom esztendei, így emlékezik meg életéről)

C.) Kortörténete: Nuzi-i leletek ismertetése 5-10 mondatban.

3. Pátriárkák kora III.

A.) A pátriárkák elhívásának oka: lásd az 1. tétel A.) részét

B.) József:

- Az álmok életsorsa: Jézushoz hasonló tökéletesség
- Jákob hibája fiai nevelésében
- József gyermekora: cifra köntös, atyja elkényeztetése, álomlátás
- A testvérek kegyetlensége: rabszolgasorba kerül
- Egyiptomi élete szakaszai: 1. Potifár házában; 2. a börtönben; 3. a fáraó főembereként = MINDIG UGYANAZ AZ EMBER MARAD
- Tökéletes viselkedése: 1. Potifár házában gondviselőjeként; 2 Potifár feleségével; 3. a börtönben; 4. a fáraó szolgálatában; 5. testvérei nevelésében; 6. a választott nép történetében (Gósen)
- Élete tanulsága: Róm.8:23 és a gonosz jóra fordításának elve I. Móz.50:20

C.) Kortörténet: A hükszoszok (kb. ie. 1700/1640-1530) – legalább 10 mondat a hükszoszokról.

4.) A kivonulás

A.) Viták a kivonulásról:

- A Biblia szerint: Gal.3:17 és Exod. 12:40 (helyesen „Egyiptom és Kánaán földjén”) szerint ie.1445
- Mások szerint: II. Ramszesz idején ie.1200 körül
- A legtöbb történész szerint: nem volt kivonulás

Érvek a biblikus álláspont mellett:

- A bibliai történetek így illeszkednek bele az egyiptomi történelembe (Hatsepszut, III. Thotmesz, II. Amnehotep)
- A Biblia belső kronológiája csak ebben az esetben nem borul fel (bírák kora 350 éve)
- Az amarnai levelek bizonyossága a „habiruk” betöréséről
- Merneptah sztélé szerint Izrael 1200 körül, már mint nép élt Kánaánban

B.) Mózes és a kivonulás

- új fáraó, aki nem ismerte Józsefet rendelete, Mózes születése
- a fáraó lánya örökbefogadása, kettős neveltetés: anyja hatása, illetve egyiptomi nevelés Ap.Csel. 7:22, Zsid. 11:24-25
- Mózes gyilkossága és menekülése
- 40 év Midián szerepe az életében IV. Móz.12:3
- Elhívása
- A zsidó nép kikérése a fáraótól, tíz csapás (mit jelent, hogy Isten megkeményítette a fáraó szívét?); az 1-9 és 10. csapás közti különbség
- Peszách ünnepe és a kivonulás: ez már hitbeli döntés eredménye volt

5. A pusztai vándorlás

A.) Útvonal: A Vörös-tengeri átkelés után Isten dél felé vezeti a népet – hogy eljussanak a törvényadás helyére, amit Mózesnek megígért, a Sínai Hóregig; és hogy ne kerüljenek

összeütkezésbe a harcos tenger menti népekkel. Kb. 2 milliós tömeg, szabályos rendben, Isten felhőben és tűzoszlopban vezeti őket.

B.) Főbb állomások és lázadások: II. Móz.13:17-V. Móz.34. fejezet

- Vörös-tengeri átkelés csodája
- Étel és ital a népnek (keserű víz, fűrjek és manna – ennek jelentősége)
- Mózes bírakat választ ki maga mellé
- Izrael a Sínai hegynél, a törvényadás: 1. erkölcsi; 2. polgári; 3. egészségügyi és 4. ceremoniális törvények
- Fordulat: Kádes-Barneánál – a nép hitetlensége (kivétel Józsué és Káleb) miatt 40 év a pusztában, míg ez a generáció ki nem hal
- Szinte folyamatos lázadások Mózes és Isten ellen; ezek közül mindenképp kiemelendő: 1. Aranyborjú; Áron és Mirjám lázadása; 3. Mózes hibája IV. Móz.20.-ban, ennek jelentősége: a kőszikla Krisztus volt (Zsid. 10:4); IV. Móz.21-ben a mérges kígyók támadása és ennek jelentősége vö. Ján.3:14.

A pusztai vándorlás lelki tanulságai:

- 1.) II. Móz.20:2 vö. Kol. 1:13 – a bűnből való szabadulás jelképe
- 2.) a zsidó nép számára az Istennel kötött szövetség valóságának bizonyossága. A szövetség csak feltétellel volt érvényes: V.Móz.28. fejezet áldás és átok fogalmazta ezt meg, amelyet a zsidók elfogadtak.

Mózes személyének jelentősége: Jézushoz hasonló próféta V. Móz.18. fejezet:

- törvényadó,
- népvezér, aki a szolgaságból a szabadságba vezette népét,
- meg nem értettség vette körül, ahogy Jézust is

Mózes egyetlen hibájának következménye – hogy nem mehetett be az Ígéret földjére – annak a bizonyossága volt, hogy a vezetők felelőssége óriási. Bár Kánaánba végül nem jutott be, de Isten magához vette a halála után. (Júd.1:9; Mát.17:3)

6. Honfoglalás

A.) Lásd a 4. tétel A. részét, azzal a különbséggel, hogy a 3. álláspont szerint: nem volt honfoglalás, Józsué könyve csak egy mítosz, amivel utólagosan igazolni akarták, hogyan lett a zsidó nép Kánaán ura. A zsidó nép kialakulásával kapcsolatos elméletek rövid összegzése: békés beszivárgás, parasztforradalom, fejlődésmodell. Pozitív érvek a honfoglalás bibliai időpontja mellett: Merneptah-sztéle, Amarnai-levelek, pusztulásrétegek.

B.) A honfoglalás menete:1405-1398

- 1.) Jordánon túli területek elfoglalása még Mózes idejében
- 2.) Átkelés a Jordánon
- 3.) Jerikó elfoglalása (Ráháb és háza népe megmenekül ---Jézus családfájában benne van Ráháb is)
- 4.) Ai kudarca (Józsué első hibája)
- 5.) Áldás és átok kihirdetése, az Istennel való szövetség megerősítése Ebál és Garizim hegyén
- 6.) Szövetség a gibeonitákkal (Józsué második hibája)
- 7.) A déli hadjárat
- 8.) Északi hadjárat
- 9.) Hebron bevétele

10.) Földosztás (Józsue magának csak a megmaradt részt választja: Timnáth-Szeráh). Ekkor még sok területet nem foglaltak el, ezt a törzseknek maguknak kellett volna megtenniük.

Tanulság: A népiítés és istenítés különbsége

- 1.) a zsidók nem mindenkit öltek meg (bizonyos népcsoportok kegyelme; akik megtértek; akik szövetségre léptek velük kegyelmet kaptak).
- 2.) Zsákmányszerzési tilalom (ennek megsértése olyan súlyos volt, hogy halálbüntetés járt érte, lásd Ákán és családja).
- 3.) A kánaáni népeknek 430 év adatott Ábrahám után a megtérésre. Ezt a kegyelmi időt a pátriárkák bizonyosága ellenére sem használták ki.

C.) Józsue életpályája

- maga Isten jelölte ki Mózes utódként Iv. Móz.27:18-23(nehéz lelki teher lehetett ez számára, különösen a honfoglalás előestéjén)
- Mózes mellett volt mindvégig a pusztai vándorlás idején a harcokban és a törvényadásnál is (II.Móz.17:8-16 amálekíták ellen, a Sínai hegyen II. Móz.24:13; ő is egy Kánaánba kiküldött kém III. Móz.13-14. fejezet; ő kísérte el Mózes utolsó útjára is V. Móz.31. fej.)
- a honfoglalás során maga Isten jelöli ki a feladatra Józs. 1:1-9
- két hiba kivételével mindent tökéletesen visz véghez: egyszerre jó katona és mélyen hívő ember
- a földosztásnál szerénységet tanúsít
- élete végén népgyűlést hív össze, ahol személyes példaadással mutat utat Józs.24:14-25

7. Bírák kora

A.) A korszak általános jellemzése:

- törzsek szövetsége ie.1400 és 1050 között
- a törzsek élén bírák álltak: 1.) Isten jelölte ki őket a nép megszabadítására és vezetésére; 2.) a nép vezetői voltak katonai, politikai, igazságügyi és vallási értelemben; 3.) Párhuzamosan több is lehetett belőlük
- a teokrácia állomforma fogalma
- Isten parancsa ellenére a kánaániakat nem irtják ki: adófizetőkké teszik őket + később össze is házasodnak velük ---vallási keveredés (Bír.1:28; 2:3)
- ezért a bírák korára jellemző a ciklikusság: bűnbe esés --- idegen hatalmak (filiszteusok, mezopotámiaiak, kánaániak, edomiták, ammoniták, moabiták) elnyomása ---- a nép megtérése --- Isten szabadítót küld, aki helyreállítja a rendet ---- és a ciklus kezdődik előről

B.) Egy szabadon választott bíra pályájának ismertetése (pl. Gedeon, vagy Sámson, vagy Jefte)

8.) Sámuel szolgálata és a királyválasztás

A.) Éli és Sámuel kora

- Éli főpap és bíra ie.1140-1100 bűne: fiai iránt túl elnéző --- Izrael mélypontja, a frigidáda is elveszik, a nép megutálja Isten szolgálatát (Ében-Ézer ie.1100)
- Ugyanakkor Éli neveli fel Sámuel, aki Izrael történetének legnagyobb mélypontjától egészen a csúcsig, Dávidig köti össze az eseményeket
- Sámuel születése és anyja fogadalma
- Sámuel Silóban Éli mellett, Isten már gyermekként elhívja őt. Jellemzése: I.Sám.2:26 és I.Sám.3:19

- Éli tragikus halála után Izrael főpapja, bírása és prófétája és tanítója, aki kb.50 éven át szolgál, prófétaiskolákat hoz létre, megtérésre indítja a népet (I.Sám.7. fejezet Mispa) Isten békességet és győzelmet ad nekik a filiszteusokkal szemben ie. 1080-tól (második Ében-Ézeri csata)

B.) A királyság kialakulása Izraelben

- ie. 1050 körül a nép megkeresi Sámuel és királyt kíván
látszólag: mert Sámuel fiai nem jól végzik szolgálatukat, ezért legyen Izraelben is király, ahogy minden népnél szokás I.Sám.8:3-5
valójában: I.Sám.8:7 Istent „utálták meg”
- Sámuel Istenhez fordul, de Isten megengedi, amit a nép akar, noha nem ez volt eredeti szándéka
- A királyság intézményének előzménye: Gedeon fia, Abimélek idején (Bír.9.fej.)
- A királytörvények: V.Móz. 17:14-20 (nem csak felsorolásuk, de rövid magyarázatuk is szükséges!)

9. Saul királysága

A.) Saul királysága (ie. 1050-1010)

- A királyválasztás körülményei: Saul szerénysége a sorsvetés idején; népnek tetsző külső, népnek nem tetsző származás (a legkisebb törzsből, Benjáminból), sokan ezért nem követik Sault, de ő ezért nem áll bosszút
- Pozitív magatartása akkor, amikor Izrael veszélybe kerül (harc az ammoniták ellen)
- Nagylelkűsége a győzelem után, nem áll bosszút ellenségein

B.) Saul megsötétedése fokozatosan ment végbe. Fő hibája: a megbánás hiánya; önteltség

- Első hiba: önkéntes áldozatbemutatás a filiszteusok elleni harc kezdetén (I.Sám.13.f.)
Sámuel első figyelmeztetése: „nem lesz állandó a te királyságod”
- Második hiba: Saul kegyetlen étkezési tilalma egy elhúzódo csatában, ami majdnem fia, Jonathán életébe kerül (I. Sám.14. f.)
- Harmadik hiba: Amálekíták elleni harc: Saul önkényesen megkíméli Agág életét Isten akarata ellenére. Sámuel maga öli meg az ellenséges királyt és kinyilvánítja, Isten elveszi a királyságot Saultól. Sámuel nem keresi fel többet Sault, de bánkódik miatta (I. Sám.15.f.)
- Saul ezek után egyre jobban eltávolodik Istentől: 1.) az új felkent király, Dávid üldözése. Bár többször is úgy tűnik, mintha megbánná ezt, nincs valódi bűnbánat a szívében (pl. I.Sám.24:17-18); 2.) A filiszteusok elleni, utolsó, döntő csata idején Saul az endori halottlátóhoz fordul Isten helyett; 3.) Saul önbeteljesítő jóslata: öngyilkos lesz

10. Dávid királysága

A.) Dávid királysága (ie.1010-970)

- Saul titokban keni fel Dávidot, Saul királysága idején (I.Sám.16:7)
- Isten szeretetének megnyilatkozása Dávid életében, hogy egyre népszerűbbé teszi őt: Góliáth legyőzése és a filiszteusok elleni harcokban való sikerek (I.Sám.18:14-16)
- Saul üldözése idején is Istenfélőn viselkedik: nem emel kezét a felkent királyra (kétszer is megkíméli az életét); Jonathánnal való barátsága (II.Sám.1:26)
- Saul üldözése idején Dávid hibákat is követ el, de minden esetben megbánja bűnét. Legalább három ilyen hiba ismerete: pl. a filiszteusok földjére menekül kétszer is; hazugságban él Siklágban; haragja felkel Nábál ellen, akit meg akar ölni
- Dávid hebroni királysága Saul és fiai halála után ie.1010-1003 – ennek oka, hogy halálosan

- megsérti Abnert (I.Sám.26.f.), aki emiatt kettészakítja az országot Saul halála után
- Dávid királysága idején Izrael országa eléri legnagyobb méretét: filiszteusok, moabiták, ammoniták, edomiták és szírek elleni győzelmek.
- Dávid beveszi Jeruzsálemet és az ország fővárosává teszi. (Csak ekkor fejeződött be a honfoglalás)
- Első lépések a központi vallási kultusz kialakítására: a templom építésének terve, építőanyagok beszerzése, tervek készítése, a frigyláda Jeruzsálembe vitele, a lévíták és papok rendjének kialakítása (A Messiásra is vonatkozó ígéret a templomépítő fiúról: II.Sám.7:12-16)

B.) Dávid legnagyobb bűne: Bethsabé és Uriás esete. A bűn kialakulásának menete: tétlenség --- unalom --- megkívánás --- házasságtörés --- a nem kívánt terhesség megoldási kísérlete --- Uriás meggyilkoltatása (Joáb szó nélkül végrehajtja a kegyetlen parancsot)

- Dávid legnagyobb bűnbánata Nátán próféta hatására, de csak 1 év(!) után (51. zsoltár).
- Nincs bűn következmény nélkül: II.Sám. 12:6 „négy annyit adjon érte”: 1.) Bethsabé első gyermeke; 2.) Ammon; 3. Absolon 4. Adónia („akit atyja soha meg nem szomorított” I.Kir.1:6) – ezt a szakaszt ki is kell tudni fejteni

C.) Dávid mindig képes volt beismerni és megbánni bűneit.

Isten bocsánatáról tanúskodik: 1.) Isten megajándékozta Dávidot Salamonnal; 2.) Innentől kezdve a jó király mércéje Dávid, aki „Isten kedve szerint való férfiú volt”. Bár tudott nagyot bukni lelkiileg, de a bűnbánatra való készsége miatt „szíve tökéletes volt” Isten felé.

D.) Dávid létezését tanúsítja a Tell Dán-sztéle (Röviden mutasd be, hogy mi ez.)

11. Salamon királysága

Salamon uralkodása (ie.970-930)

1.szakasz: Isten szeretete kísérte gyermekkorában (II.Sám.12:24), maga Isten jelölte ki a királyságra (I.Krón.22:9); Dávid külön foglalkozott vele; már apja életében királlyá választották Adónia lázadása után (I.Kir.1:32-53). Kezdetben alázas I.Kir.3:7 Gibeonnál (nehéz teher Dávid nyomába lépni) Istentől bölcsességet kér: hogy képes legyen különbséget tenni jó és rossz között. Isten ezért megjutalmazza (I.Kir.3:16-28). Uralkodása kezdetén keményen lép föl Dávid végakarata szerint (I.Kir.2.fej.) – ennek oka: Isten előre látta, hogy ezek az emberek veszélyesek lennének a fiatal királyságra.

2. szakasz: Gazdasági, politikai stabilitás – Izrael erős királysággá válik.

- Kereskedelem: Föníciával, tengeri kikötő Eilatban, expedíció Ofir aranyáért
- Építkezések: 1.) ie.966-tól a templom; 2.) királyi paloták; 3.) királyi városok (I.Kir.9:15)
- Nagy gazdagság, amelynek híre messzire eljut (I.Kir.10.f. Sába királynő látogatása)
- Diplomáciai kapcsolatok: uralkodása idején béke; a békét dinasztikus házasságokkal erősíti meg

3. szakasz: Szembefordulás a királytörvényekkel. Sok feleség --- sok idegen isten --- Salamon maga is bálványozó lesz I.Kir.11:1-8; az össze többi királytörvényt is megsérti (ezt kicsit részletezni kell: lovak, lótarató városok, gazdagság felhalmozása stb.)

Isten feddése, majd prófétai ítélete: I.Kir.11:11-13, Salamon reagálása erre I. Kir.11:40

- Innentől kezdve háborúk vannak országában

4. szakasz: Élete végén megtér, ennek tanúsága Prédikátor könyve, amely végigveszi megtérése történetét.

12. Jeroboám királysága

A.) i.e. 930 Az ország kettészakadása

- közvetett okok: 1.) Salamon magas adói uralkodása végén; 2.) Volt már a kettészakadt királyságnak előzménye Dávid hebroni királysága idején

- közvetlen ok: Roboám.

B.) Jeroboám uralkodása i.e. 930-909

Kezdetben Salamon házának gondviselője, maga Isten jelölte ki az uralkodásra (1. Kir. 11:11-13) Salamon üldözése elől Egyiptomban keres menedéket. A sikhemi események után az északi 10 törzs felett uralkodik: Izrael.

Általánosságban jellemezd az északi országrészt. 1.) ie. 930-722 között állt fent, isten ítélete zárja le történelmét az asszír hódítással; 2.) 10 törzs területéből alakult ki; 3.) Gyors dinasztia váltások, királypuccsok; 4.) Meredek erkölcsi és vallási hanyatlás- a legnagyobb mélység Akháb és Jézabel kora; 5.) kétféle hamis vallás: Jeroboám borjú-kultusza és a kánaáni vallás; 6.) Profétákat ad Isten – a legnagyobb Illés és Elizeus, de csak egy félig-reformkirály van: Jéhu; 7.) Csak Királyok könyve ír az északi országrész történetéről.

Jeroboám dinasztikus okokból kiépít egy mesterségesen megalkotott hamis vallást, ami hasonlít az eredeti Jahve-kultuszhoz is. Mi kell egy vallás alapításához: istenek, kultuszhely, papok, ünnep. (Röviden foglald össze ezeket a jellegzetességeket.) Eredmény: a nép fejében összezavarodott az eredeti zsidó vallás és Jeroboám bálványvallása

Régészeti bizonyosság: Dán feltárt szentélye; korabeli nevek, amelyek a két vallás keveredését mutatják.

Isten figyelmeztetése a déli próféta által, de Jeroboám nem tér meg. (1. Kir.13. fejezet) Jeroboám fia, Abija megbetegedésekor álruhában küldi el a feleségét Ahija prófétához, hogy megtudja Isten akaratát. Bár még tudja, hogy ki az igaz Isten, de ezt nem meri felvállalni. Isten kemény ítélete Jeroboám háza fölött: 1. Kir. 14: 7-16. Abija, a fiú meghal, de ez kegyelem, mert csak „öbenne találtatott jó”. Vö. Ézsa. 57:1. Első utalás az asszír veszedelemre: 1. Kir.14:15.

13. Akháb és Jézabel kora

A.) Az északi országrész általános jellemzése: Lásd 12. tétel B.) rész

B.) Akháb és Jézabel korának ismertetése

- Előzmény: Omri megerősíti az északi királyságot: Centralizáció (Zimri és Tibni legyőzése), Szamária kiépítése fővárossá, hódítások: Moáb földje Transzjordániában, dinasztikus kapcsolatok Föníciával.

- Akháb és Jézabel kora Izrael történetének mélypontja: a kánaáni kultuszok teljesen uralják az országot, ugyanakkor azonban Illés és Elizeus szolgálata Isten legnagyobb kegyelmét mutatta meg.

- A közállapotokra jellemző (I.Kir.16:34 vö.Józs.6:26)

- Akháb jellemére nagyon rossz hatással volt a pogány föníciai asszony I.Kir.21:25. Ennek egyik legkifejezőbb esete Nábót története.

- Isten megtérésre indító ítélete: 3 évig nem ad esőt Izraelben (Baál a kánaáni Isten esőisten volt)

- Illés a Kármel-hegyre hívja Baál követőit, hogy kiderüljön, ki az Isten. A nép megtér, szinte Akháb is, de felesége hatására újra üldözni kezdi Isten követőit (I.Kir.18-19.fej.)

- Akhábnek vannak még tiszta pillanatai pl.I.Kir.20.f., de végül teljesen elengedi Isten kezét és értelmetlenül meghal egy csatában I.Kir.22. f.

- A hívő maradék csak Jéhu ezt követő reformjai idején tud erőre kapni.

- Akháb korának történeti emléke a Kurkh-sztéle ie.853 egy asszírok elleni csatáról, amelyben Akháb is részt vett nagy sereggel.

14. Az északi országrész története Akháb halálától az ország pusztulásáig

A.) Jéhu felemás vallási reformjai i.e. 841-814

- Isten jelölte ki Jéhut, hogy végrehajtsa Akháb házában az ítéletet: II.Kir.9:1-14
- Az ítélet végrehajtása: Jórám izraeli és Akházia júdabeli királyok megölése
Jézabel megölése
Akháb családjának megölése
A Baál papok és kultusz híveinek törbeccsalása és megölése
- Jéhu reformjainak felemásságát az adta, hogy dinasztikus okokból ő sem szakadt el a jeroboámi borjú kultusztól. ---Isten ítélete: II.Kir.10:30 –utódai négy ízig uralkodnak majd
- Jéhu létezését igazolja a Fekete obeliszk i.e.841-ből

B.) Az északi országrész bukása, az asszír katonai nagyhatalom előretörése –ezt vázlatosan ki kell tudni fejteni az alábbiak szerint:

- az Asszír birodalomtól való függés 3 fokozata; hogyan valósult ez meg Izrael esetében:

1.) Jéhu adófizetése i.e.841-től; 2.) Tartományokra osztás, adófizetés Menahem királysága idején. Tiglát-Piléser hadjárata, a szír-efraimiat háború következményeként i.e. 735-734; 3.) Bábkirály választása Hóseás személyében, aki végül Egyiptomban bízva fellázad az asszír uralom ellen ---- megtorlás: V. Szalmánasszár hadjárata i.e.726-723/722 között. Szamária ostromát, már utóda, Szargon fejezte be. Deportálások, „elveszett tíz törzs” fogalma.

15. A déli országrész története Josafát reformkirályságáig

A.) i.e. 930 Az ország kettészakadása

- közvetett okok: 1.) Salamon magas adói uralkodása végén; 2.) Volt már a kettészakadt királyságnak előzménye Dávid hebroni királysága idején
- közvetlen ok: Roboám.

Amiről Roboám nem tehetett: - származása (pogány, ammonita anya)
- ebből származó neveltetése

Amiről Roboám tehetett: - kialakított ingatag, pökhendi jelleme
- a sikhemi országgyűlésen tanúsított viselkedése

B.) A déli országrész általános jellemzése: 1.) 930 – 586-ig állt fent, a babiloniak pusztították el Isten ítéletére; 2.) Júda és Benjámintörzsterületén, 3.) Csak Dávid házából származó királyok, azaz egy királyi dinasztia, kivétel Athália uralma; 4.) Mindvégig Isten vallása a hivatalos vallás, de emellett igen erős a kánaáni kultusz is; 5.) Amilyen a király, olyan a nép is – a vallási élet ennek megfelelően hullámzó volt. 6.) Három nagy reformkirály tevékenysége: Josafát, Ezékiás és Jósias; 7.) Királyok és Krónikák történeti könyvei

C.) Roboám uralkodásának összegző áttekintése (i.e. 930-913)

- Ingatag jellem
- Roboám újra akarja egyesíteni az országot: adószedő, háború terve, de prófétai fedésre letesz erről
- 3 év béke és Isten követő uralkodás: városok építése, az északi vallási menekültek befogadása
- elhajlás Istentől ---ítélet: Sisák = I.Sesonk fáraó hadjárata i.e.926/925 körül ---valódi megtérés ---Isten csodás győzelmet ad --- újabb elhajlás
- sok feleség, sok gyermek: így kívánta bebiztosítani uralmát

D.) Josafát reformkirálysága i.e.872-848

- a reformkirályság fogalma: vallási megújulás, általában korrupció ellen, a bíróság megreformálása és építkezések a királyság megerősítésére

- Apja, az istenfélő Asa azon évei hatották rá, amikor az még Isten szolgált
- Apja betegsége alatt társuralkodó
- Júda vallási életét akarja helyrehozni: épít és rombol egyszerre (A magas helyek pusztítása, ugyanakkor tanítók kiküldése és a templomszolgálat megerősítése Jeruzsálemben)
- A vallási reform hatására Isten győzelmeket ad: filiszteusok, edomiták, arabiai sivatag
- Jólét, építkezések, hadsereg-reform
- igazságszolgáltatás reformja

HIBA: sógorság Akhábbal az északi uralkodóval:

- dinasztikus kapcsolat a gyermekek között
- közös hadi vállalkozás Szíria ellen (ie.853 Akháb halála) I.Kir.22.f
- közös kereskedelmi vállalkozás Akháziával, Akháb fiával, vö.Ám.3:3

16. Ezékiás reformkirálysága

Ezékiás királysága (ie. 715?-686?)

A.) A reformkiráltság fogalma: vallási megújulás, általában korrupció ellen, a bíróság megreformálása és építkezések a királtság megerősítésére

B.) kivételes jellemzés, noha apja, Akháb a Baál-kultusz követője volt.

- Isten háza szolgálatának helyreállítása, bűnért való áldozat, az Istennel való szövetség megújítása: előbb a papok, majd a fejedelmek, végül a nép részvételével, személyes példaadással
- a bálványkultusz módszeres irtása (még az ércbíró is)
- Isten hitpróbája: Szanherib hadjárata ie.701-ben. Ezékiás készül rá: 1.) hadsereg reform; 2.) városfal kibővítése – vastag fal; 3.) Ezékiás alagútja; 4.) raktár városok építése. A furcsa hadjárat kimenetele: pestis? A hadjárat bizonyosságai: a Taylor-prizma és Lákis ostroma a Ninivei palota reliefjén
- Ezékiás betegsége és csodálatos gyógyulása + 15 év élet – imára megtörténnek dolgok, amik egyébként nem történnének meg
- Ezékiás bűne: a babiloni követek látogatásakor --- Isten ítélete: II.Kir.20:16-17 a babiloni fogság megjövendölése
- Ezékiás mégis Isten szerint való király volt, akinek „titkát” a Biblia így adja meg: II.Krón.31:21

17. Jósiás reformkiráltsága

Jósiás uralkodása ie.640-609

A.) A reformkiráltság fogalma: vallási megújulás, általában korrupció ellen, a bíróság megreformálása és építkezések a királtság megerősítésére.

B.) Nagy hanyatlás Ezékiás után: Manassé és Amon (csak néhány szavas összefoglalás)

- Nagyszabású vallási tisztogatás: 2. Kir. 23:4-20 alapján mutasd be, hogy milyen sokrétű volt ekkoriban a különféle kultuszok követése. Ekkor teljesedett be a betheli szentélyről adott jövendölés is (I.Kir.13:2)
- a templom tatarozása –Mózes könyvei előkerülnek! –a király megrendülése, kérdése Hulda prófétanőhöz, a válasz kettős (II.Krón.24.23-28)
- Jósiás újult erővel folytatja a reformokat: Páskaünnep, bűnbánatra hívás. Parancsba adja az Úr tiszteletét (II.Krón.34:33)
- Jeremiás próféta hatása

C.) Jósiás hibája: beleavatkozik a nagypolitikába: 1.) Hatalomváltás keleten: ie.612 Ninive bukása, babiloni-méd szövetség szemben Asszíriával és Egyiptommal (II. Nékó); ie.609 az asszír és egyiptomi seregek megkísérelnek kitörni Karkemisből. Jósiás Megiddónál Nékó útjába áll---„értelmetlenül” hal meg (ezt ki kell tudni fejteni pár mondatban)
- uralkodási évei az utolsó esélyt jelentették Júda számára a megtérésre.

18. A déli királyság pusztulása

A.) A déli országrész utolsó királyai

- Jósiás halála után Joakház ie. 609 csak 3 hónapig, a hazatérő Nékó bábkirályt tesz helyére, Joakház egyiptomi fogságban hal meg
- Joákim hűséges Egyiptomhoz 3 évig-nagy adókat vet ki
- elfordul Nékótól az ie. 605-ös karkemisi események hatására (ezt ki kell tudni fejteni)
- Legalább 10 mondat az újbabiloni birodalomról és Nabukodonozorról (ie.605-562)
- Dániel fogságra vitele, a babiloni fogság kezdete (Jer.25:11)
- ie.602/601 Nabukodonozor támadása Egyiptom ellen ---mindkét fél kimerül ---Jojákim visszatér az egyiptomi hűséghez ---babiloni megtorlás ie.598-tól Jeruzsálem ostroma
- Jojákim az ostrom alatt meghal, fia Jójákin öröklí meg a háborút. Ie.597-ben Jeruzsálem elesik: Ezékiel próféta fogolytársaival a Kébár partjára kerül, Jójákin a babiloniak csak fogságra vetik (a babiloni krónikák utalása Jójákinra).
- Sedékiás Nabukodonozor bábkirálya, az élő Istenre teszi le az esküt, hogy hűséges lesz (II.Krón.36:13), Jósiás fiaként és Joakház édestestvéreként is „elvárható” volt tőle az Egyiptom-ellenesség
- Jeremiás szolgálata (fajárom-vasjárom), Sedékiás ingadozása béke és háború között.
- Egyiptom átmeneti megerősödése ---Sedékiás Egyiptomba veti bizalmát
- ie.589 körül adómehtagadás --- Nabukodonozor hadjárata 1,5 éven át ie.587/586 Jeruzsálem pusztulása, Jeremiás kiszabadul, de népével marad, megírja siralmait

B.) Gedáliás helytartósága

- a nép lázadása, Nabukodonozor megtorlása (Jer.52:30)
- Jeremiás halála

C.) A fogságra vitel oka és célja: 1.) A megátalkodott hitetlenség miatt; 2.) Izrael nem töltötte be eredeti küldetését; 3.) cél: kinevelni egy hívő maradékot (jó fűgék Jer.24.f.), akik megvalósítják Isten terveit

19. Hazatérés a fogságból 1.

A.) A babiloni fogság vége Jer.25:11-12

- Babilon pusztulása ie.539/538. A politikai háttér bemutatása: 1.) Médo-Perzsia felemelkedése, Nagy Kürosz szerepe (Ésa.45:1-4, 48:14-15); 2.) Az újbabiloni birodalom hanyatlása: Nabú-naid és Belsacár társuralkodása; 3.) Babilon elfoglalása csellel Jer. 51:36
- A hazatérés rendelete Jer.25:11-ből kiindulva ie.535. Azért csak ekkor, mert 539 és 535 között még a méd Dárius uralkodott a Biblia szerint

B.) A hazatérés első hulláma és uralkodói rendeletek

A hazatérés fokozatosan ment végbe: mivel a zsidók jól berendezkedtek a Perzsa birodalomban

- ie.535 első rendelet hazatéréssel Nagy Kürosz idején (Zorobábel fejedelem és Jósua főpap vezetésével kb.50 000), megkezdődik Jeruzsálem és a templom újjáépítése.
- ie. 522 körül Ál-Szemrdisz idején leáll a templom építése a feljelentések miatt

- ie.520 I. Dareiosz rendelete a templom építésének folytatásáról. (Ekkor nincs hazatérés!)
- ie. 516-ra nagy nehézségek árán, de felépül a templom, Aggeus és Zakariás biztatása (Fontos Aggeus 2:6-9 jövendölése, ezt értelmezni is tudni kell.)
- C.) Élet a perzsa birodalomban. i.e. 535-332 a perzsa fennhatóság kora: a zsidóság helyzete jó (nippuri levéltár – gazdag kereskedők is voltak közöttük, Márdokeus Xerxész király korában magas rangú tisztviselő volt). Ugyanakkor ie. 474 Xerxész idején nagy válság volt a zsidóság életében a Perzsa birodalmon belül: erről szól Eszter könyve története – össze kell tudni foglalni a történetet!

20. Hazatérés a fogságból 2.

A.) Néhány mondatban foglald össze az első hazatérést.

B.) A további két hazatérés története

ie.457 I. Artaxerxész rendelete Jeruzsálem falainak újjáépítéséről – ez az önkormányzati jog visszaadását jelentette. (Dániel 9:24-27 próféciájának ez a kezdő időpontja).

Újabb hazatérők Ezsdrás vezetésével (4-5 ezer fő)

Ezsdrás szolgálatának és személyének bemutatása.

A harmadik hazatérés rendelet nélkül: ie.444 Nehémiás és néhány száz fő hazatérése, hogy felépítsék a város falait. Nehémiás hazatérésének előzményei Nehémiás könyve 1-2. fejezetei alapján I. Artaxerxész idején

C.) Nehémiás két helytartósága, újjáépítés és reformáció

- az ima és a gyakorlat embere

- 52 nap alatt megépülnek a falak „vizsontagságos időkben” (Dán.9:25)

- az újjáépítés három nagy ellensége: Szanballat, Tóbiás és Gesem (Mit tudunk róluk a történelemből?)

- a fal építésének hátráltatása: gúny, ostrommal való fenyegetés, vádaskodás, belső viszályok – de Nehémiás céltudatos marad. Legérzékenyebb próbája: Neh.6:10-13

- Nehémiás reformjai: 1.) szociális intézkedések (Neh.5.fej.); 2.) vallási reform Ezsdrással együtt, a nép tanítása Neh.8:8 és egy vallási szerződés megkötése: vegyes házasságok, szombat, papi jövedelmek, tized kérdésében

- Nehémiás második helytartósága idején ugyanezekkel a problémákkal néz szembe és radikálisan oldja meg őket: (Neh. 13. fej.)

- Nehémiás jelleméről jó összefoglalást ad: Neh.5: 14-18

21. Nagy Sándor és a diadokhoszok kora

A.) Az intertestamentális kor meghatározása

- fogalom magyarázat

- korbeli elhelyezés: ie.400-ie.5

- a Bibliában csak Dániel könyve 10-12. fejezetei szólnak erről az időről

B.) ie. 332-323 Makedón fennhatóság: Nagy Sándor hadjáratai és birodalmának gyors növekedése. Türosz ostroma, Ezékiel próféciájának beteljesedése (Ezék.26-28.fejezet). A zsidóság kivételes helyzetbe kerül a Talmud szerint, mert a zsidók megmutatják a Nagy Sándorról szóló jövendöléseket Dániel könyvében.

C.) Diadochoszok kora: A fogalom magyarázata. Utódállamok Nagy Sándor halála után. Palesztina területét két hatalom harca határozza meg:

ie. 323-198 Egyiptomi fennhatóság (Ptolemaidák): Viszonylagos jólét, II. Ptolemaiosz uralkodása, a Szeptuaginta létrejötte ie.250 körül.

ie. 198-142 Szír fennhatóság (Szeleukidák) III. Antiokhosz uralkodásának bemutatása.

A hellenizmus hatása a zsidóságra, a diaszpóra fogalma.

22. Makkabeusi háborúk, Hasmóneus-állam, a római uralom kezdete

A.) A szeleukida birodalom hanyatlása: IV. Aniochosz Epiphanész uralkodása, a Makkabeusi háborúk hitelességének kérdése. A Makkabeusi felkelés eseményei Makkabeusok könyve alapján. (Erről részletesebben is kell tudni: i.e. 164 Júdás Makkabeus megtisztítja a jeruzsálemi templomot, a hanuka ünnep eredete; i.e. 142-ben Simon idején teljes függetlenség)

B.) i.e. 142- i.e.63 Zsidó nemzeti függetlenség korszaka: Johanan Hürkanosz uralkodásának összefoglalása (i.e. 135-104); a szanhedrin kialakulása, Alexander Jannáj (i.e. 103-76) és Salome Alexandra (i.e. 76-67) uralkodása.

C.) A római fennhatóság kialakulása, i.e. 63 -tól: Pompeius Magnus bevonulása Jeruzsálembe, hogy véget vessen a Hasmóneus királyság belső viszályainak. Antipater és Nagy Heródes.

D.) A kor jellegzetes valláspolitikai „pártjainak” elemzése: 1.) farizeusok; 2.) szadduceusok; 3.) esszénusok.

HA BÁRMI NEM VILÁGOS, AKKOR KERESSETEK NYUGODTAN!